

Pavel Prošek (1940-2025)

Prof. RNDr. Pavel Prošek, CSc. urodził się 23 września 1940 roku w Zlinie. Dzieciństwo spędził w domu rodzinnym w Bystřice pod Hostýnem (powiat Kromieryž – czes. Okres Kroměříž – w kraju zlińskim, wschodnie Morawy), dokąd przez całe swoje życie chętnie wracał. W 1957 roku rozpoczął studia biologiczno-geograficzne na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Masaryka w Brnie, które ukończył w 1962 roku z tytułem geografa i wykładowcy biologii i geografii. Po studiach, w latach 1962-1965, pracował w Instytucie Kartografii i Reprodukacji w Pradze na stanowisku pracownika technicznego. Po powrocie ze służby wojskowej rozpoczął czteroletnie studia podyplomowe z klimatologii na Wydziale Geografii Uniwersytetu Jana Evangelisty Purkyně (UJEP), jak w latach 1960-1990 nazywał się Uniwersytet Masaryka.

W 1970 roku, po ukończeniu studiów podyplomowych, rozpoczął karierę zawodową jako klimatolog. Do jej rozwoju przyczyniły się staże naukowe na Uniwersytecie w Belgradzie i Eidgenössische Technische Hochschule (ETH) w Zurychu. W ramach jednego z projektów badawczych, nad którym pracował w Instytucie Geograficznym ETH w Zurychu, współpracował przy pomiarach struktury pola wiatru i bilansu energetycznego na obszarach o zróżnicowanej rzeźbie, w tym w górach wysokich (Alpy). Kwalifikacje zawodowe i wytrwałość Pavla Proška zostały wkrótce dostrzeżone przez kierownika Instytutu, prof. Fritza Müllera, od którego jeszcze przed końcem dziesięciomiesięcznego stażu, jesienią 1970 roku, otrzymał propozycję kontynuacji stypendium. Został również zaproszony do udziału w międzynarodowym projekcie „North Water”, realizowanym w północno-zachodniej Grenlandii i kanadyjskiej Arktyce. Jednak propozycje te nie znalazły akceptacji ówczesnego kierownictwa Wydziału Nauk Przyrodniczych UJEP w Brnie.

Po powrocie ze Szwajcarii Pavel Prošek starał się wykorzystać praktyczne doświadczenie zdobyte w technice pomiarów meteorologicznych i jej zastosowaniu w klimatologii i biometeorologii. W tym okresie jego zainteresowania naukowe skupiały się wokół zagadnień topoklimatycznych. Wyniki swoich pierwszych dociekań naukowych przedstawił w pracy „Současný stav a problematika členění kategorií klimatu” – *Aktualny stan i problemy klasyfikacji kategorii klimatycznych* (1970), w której na podstawie szczegółowej analizy dostępnych w literaturze przedmiotu definicji kategorii klimatycznych (makroklimat, mezoklimat, topoklimat, mikroklimat), doszedł do wniosku, że makroklimat to klimat, który kształtuje się i rozwija pod wpływem głównych układów cyrkulacji atmosferycznej oraz różnorodnych bilansów energetycznych zależnych od szerokości geograficznej, zasięgu kontynentów i oceanów. Pod względem powierzchni makroklimat można jego zdaniem sklasyfikować jako klimat prowincji geomorfologicznych lub klimat jednostek wyższego rzędu w rozumieniu klasyfikacji rzeźby terenu. Z kolei mezoklimat to reżim zjawisk meteorologicznych wynikający z wpływu rzeźby terenu na makroklimat poprzez dominujący charakter powierzchni czynnej, o powierzchni na tyle dużej, że odpowiada jednostkom geomorfologicznym pierwszego rzędu. W jego opinii topoklimat kształtowany jest przez reżimy zjawisk meteorologicznych, które rozwijają się pod wpływem morfologii (mogą występować cyrkulacje lokalne takie jak np. wiatry dolinne, może dochodzić do powstawania zastoisk zimnego powietrza itp.), składu i struktury powierzchni ziemi, odpowiadających jednostkom geomorfologicznym drugiego rzędu oraz przez mikroklimaty występujące w jej obrębie. Natomiast mikroklimat jest najściślej

związany z powierzchnią czynną i jest to reżim zjawisk meteorologicznych, które tworzą się pod wpływem charakteru powierzchni czynnej, która jest jednorodna klimatycznie i łatwa do określenia geograficznie, a wymiar pionowy mikroklimatu jest bardzo zmienny i, podobnie jak wymiar poziomy, ściśle zależy od powierzchni czynnej. Wyraził też pogląd, że aby móc dokładnie i wyczerpująco charakteryzować topoklimat i mikroklimat danego miejsca należy przeprowadzić szczegółowe badania właściwości fizycznych atmosfery i określić zależności między atmosferą i charakterem powierzchni czynnej. W opinii Pavla Proška bardzo gwałtowna zmiana właściwości fizycznych tej powierzchni na krótkim dystansie, która znajduje odzwierciedlenie w wysokich wartościach gradientów poziomych i pionowych elementów meteorologicznych, przekraczających nawet stukrotnie wartości gradientów w zakresie makroklimatu, wymaga wykorzystania specjalistycznych metod badania mikroklimatu, uwzględniających zastosowanie odpowiednich instrumentów pomiarowych, ich lokalizacji oraz czasu trwania pomiarów mikroklimatycznych.

Zagadnieniom topo- i mikroklimatu poświęcone były badania prowadzone przez Pavla Proška w następnych latach w Górach Pawłowskich (Pavlovské vrchy). Ich wyniki zawarł w pracach: „Nepravidelný průběh nočního ochlazení v západní části Pavlovských vrchů” – *Nieregularny przebieg nocnego ochłodzenia w zachodniej części Gór Pawłowskich* (1972), „Noční poklesy teploty a jejich vliv na rozložení teploty v přizemní vrstvě atmosféry na svazích Pavlovských vrchů” – *Nocne spadki temperatury i ich wpływ na rozkład temperatury w atmosferze przyziemnej na zboczach Gór Pawłowskich* (1974), „Die warme Hangzone in Gebiet von Pavlovské vrchy” – *Ciepłe strefy stokowe w rejonie Pawłowskich Gór* (1975) i „Noční teplotní inverze při výskytu teplé svahové zóny na svazích Pavlovských vrchů” – *Inwersja temperatury nocnej podczas występowania ciepłej strefy zboczowej na zboczach Gór Pawłowskich* (1976), w których analizował charakterystykę temperaturowo-czasową ciepłej strefy stokowej oraz nocne inwersje radiacyjne w Górach Pawłowskich. Wykazał w nich między innymi, że w terenach o większej złożoności topograficznej ciepła strefa stokowa (obszar na zboczu, który jest cieplejszy niż strefy powyżej i poniżej niego), a tym samym inwersja, zazwyczaj występuje gdy stok jest wystawiony na działanie promieni słonecznych przez znacznie dłuższy czas po południu lub wieczorem w porównaniu z dolną połową zbocza. Podsumowaniem tego okresu badań była rozprawa „Vliv reliéfu na teplotní pomery Pavlovských vrchů” – *Wpływ rzeźby terenu na warunki termiczne Pawłowskich Gór* (maszynopis, 134 s.), na podstawie której w 1977 roku Pavel Prošek uzyskał stopień naukowy kandydata nauk geograficznych (Kandidát věd, CSc. – łac. *Candidatus Scientiae*). Rozprawa ta ukazała się drukiem w 1978 roku (Scripta Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Masarykianae Brunensis, Geographia, vol. 13, no 5, 99 s.).

Po uzyskaniu doktoratu Pavel Prošek kontynuował swoje studia topo- i mikroklimatyczne na Morawach, w rejonie Znojma i Rowu Boskowskiego (Rosice-Oslavany). Wyniki tych badań zawarł w kolejnych artykułach: „Minimalní teploty v oblasti Rosicko-Oslavanska a jejich závislost na utváření reliéfu” – *Minimalne temperatury w rejonie Rosic i Oslavanska oraz ich zależność od ukształtowania terenu* (1980), „Die warme Hangzone im Südtail von Boskovická brázda – Furche” – *Ciepła strefa stokowa w południowej części Boskovické brázdy* (1981), „Die Luftfeuchtigkeit im Bezug zum Relief des Rosice-Oslavany-Gebietes” – *Wilgotność w odniesieniu do rzeźby terenu Rosice-Oslavany* (1981), „Die Temperaturbodeninversionen im Südtail von Boskovická brázda – Furche” – *Inwersje temperatury gruntu w południowej części Boskovické brázdy* (1982), „Vliv konvexního a konkávního reliéfu na tvorbu a vývoj radičních inverzí teploty” – *Wpływ rzeźby wypukłej i wklęsłej na powstawanie i rozwój radiacyjnych inwersji temperatury* (1983). W pracach tych, wykorzystując wcześniejsze pomiary z Pawłowskich Gór oraz nowe dane z Rowu Boskowskiego, analizował różnice w inwersjach radiacyjnych w rzeźbie wypukłej i wklęsłej, zidentyfikował istotne różnice w częstotliwości występowania, sile i szybkości formowania się oraz zanikania warstw inwersyjnych, ze względu na orientację, długość i nachylenie stoku. Stwierdził też, że udział niskich inwersji (widocznych tylko w dolnej połowie stoku) w całkowitej liczbie inwersji jest wyższy w rzeźbie wypukłej, gdzie inwersje pojawiają się i zanikają na ogół wcześniej, co jest związane z większą intensywnością efektywnego promieniowania stokowego. Natomiast w obniżeniach o większych nachyleniach stoków należy spodziewać się rocznych wahań wysokości inwersji z maksimum zimą i minimum latem (ze względu na mniejszy wpływ przepływów katabatycznych), a jednocześnie szybszego pojawiania się inwersji. Dodatkowym wnioskiem wynikającym z tych badań było stwierdzenie, że wykonywanie pomiarów w tzw. przypowierzchniowej warstwie granicznej na wysokości 1,5 m nad gruntem, zamiast standardowej wysokości 2 m, pozwala na precyzyjniejszą identyfikację pionowych strumieni ciepła i niskich inwersji.

Na początku lat osiemdziesiątych, poza prowadzeniem pomiarów meteorologicznych w terenie, Pavel Prošek pracował jako nauczyciel akademicki na Wydziale Geografii UJEP i prowadził zajęcia (wykłady, ćwiczenia, praktyki) dla studentów studiów dziennych i zaocznych. Najważniejszymi były zajęcia z metod statystycznych w geografii, meteorologii i klimatologii oraz geografii fizycznej. Do tych zajęć, wraz ze współpracownikami z Wydziału Geografii

UJEP przygotował trzy obszerne skrypty. W 1981 roku były to „Statistické metody v geografii – cvičení” – *Metody statistyczne w geografii – ćwiczenia* (177 stron, współautorzy Rudolf Brázdil, René Wokoun, Zdeňka Tarabová i Miroslav Kolář), w 1982 roku „Mikroklimatologie a mezní vrstva atmosféry” – *Mikroklimatologia i graniczna warstwa atmosfery* (237 stron, współautor František Rein) i w 1984 roku „Fyzická geografie I přehled” – *Geografia fizyczna I – przegląd* (273 strony, współautorzy Rostislav Netopil, Rudolf Brázdil i Jaromír Demek).

Wyniki analiz metod i sposobów przetwarzania danych pomiarowych, zastosowanych i sprawdzonych przez Pavla Proška w badaniach topoklimatu w regionach wiejskich, dały początek badaniom struktury miejskiej warstwy granicznej oraz jej wpływu na inne elementy klimatu i warunki aerosanitarnie miasta. Już w latach 1978-1982 grupa pracowników Wydziału Geografii UJEP (Rudolf Brázdil, Miroslav Kolář, Pavel Prošek i Kateřina Wolfová) wraz ze swoimi studentami, którzy realizowali prace dyplomowe, prowadziła w Brnie projekt SVU (Společnost pro vědy a umění – *Czechosłowackie Towarzystwo Sztuki i Nauki*) „Regionální struktury a geoeologie Brněnské aglomerace” – *Struktury regionalne i geoeologia aglomeracji brneńskiej*. W badaniach tych analiza klimatu miasta koncentrowała się na opisie jego cech makroklimatycznych na bazie obserwacji na standardowych stacjach sieci ČHMÚ (Czeskiego Instytutu Hydrometeorologicznego) – pozamiejskiej Brno-Turany i miejskiej Brno-Kravi hora, a także na szczegółowej analizie klimatu lokalnego. W tym celu wspomniany zespół zbudował w obrębie miasta specjalną sieć 13 stacji topoklimatycznych, która uwzględniała specyfikę rzeźby rejonu Brna, a przy lokalizacji stacji zwróciła uwagę zarówno na morfologię rzeźby terenu, jak i różne typy powierzchni zurbanizowanej, dbając o „jednolity” charakter powierzchni czynnej w bezpośrednim otoczeniu poszczególnych stacji pomiarowych. Podstawową jednostką „przetwarzania charakterystyk klimatycznych” był dzień z reżimem radiacyjnym pogody, gdyż zdaniem autorów tych badań najwyraźniej pokazywał wpływ powierzchni czynnej na właściwości fizyczne atmosfery (wiatr, temperatura, wilgotność, zanieczyszczenie SO₂) w pobliżu powierzchni terenu i ich reżim. Stwierdzono, iż konsekwencją zróżnicowanych właściwości powierzchni obszarów zurbanizowanych i wpływu zanieczyszczeń powietrza jest znacząca modyfikacja bilansu energetycznego powierzchni czynnej w porównaniu z otoczeniem i powstanie specyficznej formy klimatu lokalnego, dla którego przyjęto nazwę „klimat miejski”. Do jego opisu wykorzystano 8 charakterystyk dobowego reżimu temperatury i wilgotności powietrza oraz rocznego reżimu opadów, dla których wyznaczono relacje korelacyjne i regresyjne z parametrami rzeźby terenu (wysokość nad poziomem morza, kąt nachylenia i ekspozycję stoku) i charakterem pokrycia terenu (las, parki, obszary zabudowane) badanego obszaru. Znalezienie relacji regresyjnych umożliwiło rozszerzenie punktowych pomiarów elementów meteorologicznych na cały badany obszar, to jest na prezentację map analitycznych obrazujących przestrzenny rozkład poszczególnych cech wybranych elementów meteorologicznych. Przy tych analizach wykorzystano metodykę zaproponowaną przez Janusza Paszyńskiego w pracy „Metody sporządzania map topoklimatycznych” (1980). Działania te umożliwiły opracowanie syntetycznych map klimatycznych (prezentujących podział badanego terenu na jednostki klimatyczne w typologicznym znaczeniu tego słowa) oraz końcowej mapy bonitacyjnej określającej tzw. względny potencjał klimatyczny. Mapa ta, której treścią jest bonitacja klimatu z uwzględnieniem określonych sfer działalności człowieka (mieszkalnictwo, przemysł, rekreacja itp.), zdaniem autorów badań winna stanowić dla urbanistów niezbędną podstawę wszelkich decyzji planistycznych. Wyniki prowadzonych badań zreferowano na międzynarodowej konferencji „Mikroklimat i mezoklimat gorodskich aglomeracji” zorganizowanej przez Katedrę Geografii UJEP w czerwcu 1983 roku. Materiały z tej konferencji (m.in. „Inwersii temperatury vozducha na territorii g. Brno” – *Inwersja temperatury powietrza na terenie miasta Brno*, „Klimatologičeskija issledowanija zagrjaznënija atmosfery v g. Brno” – *Monitoring klimatyczny zanieczyszczonej atmosfery w mieście Brno*, „Pole temperatury vozducha v masštabe klimata g. Brno” – *Pole temperatury powietrza w skali klimatycznej miasta Brna* i „Pole vlažnosti vozducha v masštabe klimata goroda Brno” – *Pole wilgotności powietrza w skali klimatycznej miasta Brna*) ukazały się drukiem w 1984 roku w monografii pokonferencyjnej. W badaniach tych w obrębie miasta zidentyfikowano m.in. strefy ciepłe, zastoiska zimnego powietrza, rejon częstego występowania inwersji niskich i wysokich. Kwestie metodyczne tych badań omówione zostały w kilku pracach Pavla Proška i Rudolfa Brázdila: „Klimatologické zpracování atmosférické komponenty krajiny jako součást komplexní fyzickogeografické regionalizace” – *Klimatologiczne przetwarzanie komponentu atmosferycznego krajobrazu jako część złożonej regionalizacji fizyczno-geograficznej* (1981), „An example of the climatological processing of the atmospheric landscape component” – *Przykład przetwarzania klimatologicznego składnika krajobrazu atmosferycznego* (1983), „Die Aufgabe der Klimatologie in der Landschaftsforschung” – *Rola klimatologii w badaniach krajobrazowych* (1984) oraz „The Study of Local Climatological Conditions of Towns” – *Badanie lokalnych warunków klimatycznych miast* (1984).

Przełomowym momentem w dalszym rozwoju naukowym Pavla Proška stał się jego pobyt w latach 1981-1982 na stażu naukowym w Polsce na Uniwersytecie Wrocławskim. Podczas jednej z wizyt w Instytucie Geografii UWr

zapropozowano mu udział w wyprawie naukowej na Spitsbergen. Od tego momentu zainteresowania badawcze Pavla Proška zaczęły się koncentrować wokół zagadnień polarnych. W 1985 roku (od 21 lipca do 10 września) odbyła się wspólna polsko-czeska wyprawa badawcza w rejon Lodowca Werenskiolda na SW Spitsbergenie. W czasie wyprawy prowadzono badania zróżnicowania topoklimatycznego i bilansu energetycznego powierzchni czynnej rejonu Lodowca Werenskiolda i Bratteggdalen. Pierwsze wyniki zostały zreferowane w Polsce na XIII Sympozjum Polarnym w Gdańsku (marzec 1986). Podsumowaniem tych badań jest obszerna (337 stron), wieloautorska monografia wydana pod redakcją prof. Rudolfa Brázdila („Results of investigations of the geographical research expedition Spitsbergen 1985” – *Wyniki badań ekspedycji badawczej Spitsbergen 1985*) wydana w 1988 roku w Brnie, w której przedstawiono kompleks warunków pogodowych badanego sezonu letnio-jesiennego („Characterization of the weather conditions in the summer-autumn season of 1985 in the Werenskiold Glacier region” – *Charakterystyka warunków pogodowych w sezonie lato-jesień 1985 w rejonie lodowca Werenskiolda*), zwrócono uwagę na bilans energetyczny czynnej powierzchni moreny i terasy nadmorskiej w rejonie Lodowca Werenskiolda („Temperature conditions and energy balance of the active surface of moraine and maritime terrace in the Werenskiold area” – *Warunki temperaturowe i bilans energetyczny czynnej powierzchni moreny i terasy nadmorskiej w rejonie Werenskiold*), określono skalę zróżnicowania topoklimatycznego lodowca z jego przedpołem i niezlodowaconej doliny Brattegg („The topoclimatic differentiation of the Werenskiold Glacier and the Bratteggdalen region” – *Zróżnicowanie topoklimatyczne lodowca Werenskiold i regionu Bratteggdalen*). W monografii podjęto też dyskusję nad zróżnicowaniem przestrzennym pokrywy śnieżnej w badanym rejonie („Effect of the snow patch at Gulliksenfjellet on the surroundings” – *Wpływ pokrywy śnieżnej w Gulliksenfjellet na otoczenie*, “The flows of the Glacier and Brattegg rivers and the characterization of the Brattegg river catchment in the summer-autumn season of 1985” – *Wpływ pokrywy śnieżnej w Gulliksenfjellet na otoczenie Przepływy rzek Glacier i Brattegg oraz charakterystyka zlewni rzeki Brattegg w sezonie letnio-jesiennym 1985 roku*).

Polsko-czeska wyprawa Spitsbergen'85 na schodach w Barentsburgu (Spitsbergen). Od lewej: Tadeusz Chodak – gleboznawca, Jan Klementowski – geomorfolog, Pavel Prošek – klimatolog, Milan Konečný – geomorfolog i kartograf, Adolfo Eraso – speleolog (Hiszpania), Jacek Piasecki – klimatolog, Anna Szczepankiewicz-Szmyrka – klimatolog, Rudolf Brázdil – klimatolog, Jan Szymański – asystent techniczny (źródło: Brázdil i in. – *Results of Investigations ... 1988*)

W czasie dwóch kolejnych ekspedycji: „Spitsbergen 88” (15.06. – 24.08.1988) i „Spitsbergen 90” (05.07. – 14.08.1990), zorganizowanych przy wsparciu glaciologów i geologów z Radzieckiej Akademii Nauk w Moskwie, Pavel Prošek wraz z kolegami z Wydziału Geografii Uniwersytetu Masaryka (Milan Konečný, Rudolf Brázdil) kontynuował rozpoznawanie zróżnicowania topoklimatycznego i bilansu energetycznego powierzchni czynnej tym razem w środkowej części Spitsbergenu. Badania prowadzono głównie na lodowcu Vestre Grønfjord w dolinie Grøndalen koło Barentsburga oraz na lodowcach Martha i Are w dolinie Reindalen koło Sveagruvy. Ich celem było zbadanie modyfikacji reżimu meteorologicznego pod kątem wysokości, morfologii terenu i różnych typów powierzchni czyn-

nych, w kontekście mikroklimatu i klimatu lokalnego. Szczególną uwagę poświęcono badaniu wpływu różnych typów lodowców na właściwości atmosfery przygruntowej, co jest najbardziej widoczne w okresie letnim, kiedy zanika ciągła pokrywa śnieżna („Climatic conditions of East Grønffjord Glacier” – *Warunki klimatyczne lodowca East Grønffjord* – 1989, „Teplotní a vlhkostní pomery ledovce Vychodní Grønffjord na ostrove Spicberk (Svalbard) v letním období roku 1988” – *Warunki temperaturowe i wilgotnościowe lodowca East Grønffjord na wyspie Spitsbergen (Svalbard) latem 1988 r.* – 1990, „Glyatsioklimaticheskiye usloviya lednika Grenffjord Vostochnyy (Shpitsbergen)” – *Warunki glacioklimatyczne na Lodowcu East Grønffjord* – 1992). Wykorzystując obserwacje ze stałych stacji meteorologicznych (Longyearbyen, Sveagruva, Barentsburg) i kalendarz typów synoptycznych Tadeusza Niedźwiedzia analizowano kierunki adwekcji i działanie wiatru lodowcowego. Stwierdzono istotne różnice wynikające z lokalnych modyfikacji warunków cyrkulacji („Teplotní poměry v oblasti Reindalen na ostrově Špicberk (Svalbard) v letním období roku 1990” – *Warunki temperaturowe w rejonie Reindalen na wyspie Spitsbergen (Svalbard) latem 1990 r.* – 1993, „Vliv ledovcového větru na teplotní a vlhkostní režim přizemní vrstvy atmosféry ostrova Špicberk (Svalbard)” – *Wpływ wiatru lodowcowego na režim temperaturowo-wilgotnościowy warstwy przyziemnej atmosfery wyspy Spitsbergen (Svalbard)* – 1993). Podsumowaniem tego okresu badań jest analiza bilansu energetycznego tundry na Spitsbergenie („Energy balance of the tundra at the Spitsbergen Island (Svalbard) in the Summer seasons of the 1988 and 1990” – *Bilans energetyczny tundry na Spitsbergenie (Svalbard) latem 1988 i 1990 roku* – 1994, „Thermics of the tundra underlier and its conditioning by the energy balance at Barentsburg and Reindalen (Spitsbergen Island, Svalbard) in the Summer season of 1988 and 1990” – *Termika tundry i jej uwarunkowania bilansem energetycznym w Barentsburgu i Reindalen (Spitsbergen, Svalbard) latem 1988 i 1990 roku* – 1994).

Dzięki szerokiej działalności dydaktycznej oraz wysokiej jakości publikacjom naukowym z zakresu klimatologii i meteorologii, w 1991 roku Pavel Prošek mógł złożyć i pomyślnie obronić rozprawę habilitacyjną i uzyskać stopień doktora habilitowanego (RNDr., łac. *rerum naturalium doctor*). Pod koniec 1998 roku został mianowany profesorem geografii fizycznej na Wydziale Nauk Ścisłych Uniwersytetu Masaryka w Brnie. Od 1994 roku kierował Katedrą Geografii, a następnie Instytutem Geografii Uniwersytetu Masaryka, którego był dyrektorem do 2005 roku.

Na początku lat 90. Pavel Prošek skupił swoje zainteresowania naukowe na badaniach w Antarktyce. W latach 1994-1997, wraz z kolegami z Instytutu Botaniki Akademii Nauk Republiki Czeskiej oraz Obserwatorium Słonecznego i Ozonowego ČHMÚ uczestniczył w dwóch wyprawach na Antarktydę. Na polskiej stacji im. H. Arctowskiego na Wyspie Króla Jerzego w archipelagu Szetlandów Południowych badał wpływ promieniowania UV i bilansu energetycznego na ekosystemy regionu subantarktycznego („The Measurement of Ultraviolet Radiation at the Polish Henryk Arctowski Station (South Shetlands – Antarctica) in the Summer of 1994/95” – *Pomiary promieniowania ultrafioletowego na polskiej Stacji Antarktycznej im. H. Arcowskiego (Szetlandy Południowe) podczas antarktycznego lata 1994/95* – 1996, „Components of Radiation Balance and their Regime in the Summer of 1994/95 at H. Arctowski Station (the South Shetlands)” – *Składniki bilansu promieniowania i ich przebieg latem 1994/95 na Stacji im. H. Arctowskiego (Szetlandy Południowe)* – 1996, „Components of the energy balance of the ground surface and their effect on the thermics of the substrata of the vegetation oasis at Henryk Arctowski Station, King George Island, South Shetlands” – *Składniki bilansu energetycznego powierzchni gruntu i ich wpływ na termikę podłoża oazy roślinnej na stacji im. Henryka Arctowskiego na Wyspie Króla Jerzego na Szetlandach Południowych* – 2000). Po raz pierwszy tak złożone pomiary wykonano w centralnej części archipelagu Szetlandów Południowych. Wyniki obserwacji oceniono na poziomie wahań dobowych i sezonowych. Podkreślono konsekwencje bilansu energetycznego dla warunków termicznych podłoża glebowego. Weryfikacja stopnia wpływu poszczególnych składowych bilansu energetycznego na temperaturę gleby umożliwiła analizę zależności między temperaturą gleby, bilansem promieniowania i strumieniem ciepła jawnego. Zwrócono uwagę na to, że atmosfera graniczna i podłoże glebowe stanowią podstawowe składniki ekotopów roślinności antarktycznej, dlatego też uzyskane wyniki w badaniach pedologicznych i botanicznych pozwalają określać wpływ środowiska antarktycznych oaz na roślinność. Badania nad promieniowaniem UV były kontynuowane w latach 2002-2004 na ukraińskiej stacji Vernadskij (do 1996 roku brytyjska stacja Faraday) na wyspie Galindez u zachodnich wybrzeży Półwyspu Antarktycznego. W efekcie tych prac zespół badaczy czeskich pod kierownictwem Pavla Proška opisał kilka interesujących oaz roślinnych na Półwyspie Antarktycznym (Surface energy balance of the vegetation oasis at Vernadsky Station, Galindéz Island, Argentine Islands – *Bilans energetyczny powierzchni oazy roślinnej na stacji Vernadsky, wyspa Galindéz, Wyspy Argentyńskie* – 2004, The Regime of Total and Biological Effective Ultraviolet Radiation at Vernadsky Station (Argentine Islands, Antarctica) and the Impact of Ozone and Cloudiness in 2002 and 2003 – *Reżim całkowitego i biologicznego efektywnego promieniowania ultrafioletowego na stacji Vernadsky (Wyspy Argentyńskie, Antarktyda) oraz wpływ ozonu i zachmurzenia w latach 2002 i 2003* – 2004).

Pavel Prošek i Grzegorz Kruszewski w laboratorium meteorologicznym na Stacji im. H. Arctowskiego – grudzień 1994, i powrót śmigłowcem Fuerza Aerea de Chile z meetingu meteorologów na stacji chilijskiej Marsch/Frei (od lewej: Pavel Prošek, mechanik śmigłowca, Krzysztof Makowski – kierownik polskiej wyprawy, załogant i pilot śmigłowca, Grzegorz Kruszewski) – foto G. Kruszewski

W latach 1999-2004 Pavel Prošek pracował na Wydziale Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Masaryka nad projektem badawczym MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky – *Ministerstwo Edukacji, Młodzieży i Sportu Czech*) „Ekologie pobřeží antarktické oazy” – *Ekologia nadbrzeżnej oazy antarktycznej*, podczas którego wyraźnie skryształizował się pomysł utworzenia czeskiej stacji naukowej na Antarktydzie, która umożliwiłaby długoterminowy monitoring zmian w obszarach deglacacji marginalnej części Antarktydy. Jako doświadczony naukowiec dostrzegał potencjalne komplikacje, jakie mogą pojawić się przy realizacji długoterminowych projektów na zagranicznych stacjach badawczych. Wspierany pozytywnymi opiniami i rekomendacjami kolegów z zagranicy, Pavel Prošek i jego najbliżsi współpracownicy rozpoczęli starania o budowę czeskiej stacji naukowej na Antarktydzie. Dzięki ogromnemu entuzjazmowi i wytrwałości udało mu się pokonać początkowe trudności i stopniowo zyskać poparcie kierownictwa Uniwersytetu Masaryka, a następnie MŠMT, które zapewniło fundusze na budowę i eksploatację czeskiej stacji badawczej. Osobiste zaangażowanie Pavla Proška było absolutnie kluczowe, a jego entuzjazm dla sprawy, pomimo znacznych przeszkód, doprowadził do sukcesu. Czeska Stacja Antarktyczna im. Johanna Gregora Mendla (Johann Gregor Mendel Czech Scientific Station in Antarctica) została zbudowana na północnym wybrzeżu Wyspy Jamesa Rossa u wschodnich wybrzeży Półwyspu Antarktycznego w ciągu dwóch sezonów letnich 2005 i 2006 roku i uroczystie oddana do użytku 22 lutego 2007 roku. W ten sposób Pavel Prošek położył podwaliny pod Czeski Program Badań Antarktycznych „CzechPolar”, który jest obecnie uznanym członkiem międzynarodowej społeczności antarktycznej.

Pavel Prošek (po prawej) i Kamilem Lásk na Antarktydzie i Czeska Stacja Antarktyczna im. Johanna Gregora Mendla na Wyspy Jamesa Rossa (źródło: Archive of the Czech Antarctic Research Program)

Pavel Prošek regularnie reprezentował Republikę Czeską na międzynarodowych spotkaniach dotyczących Antarktydy, zwłaszcza na dorocznych spotkaniach państw konsultacyjnych Systemu Traktatu Antarktycznego (Antarctic Treaty), którego członkiem konsultacyjnym Republika Czeska stała się w 2013 roku. Akceptacja dla udziału Czech w Traktacie Antarktycznym została poparta znaczną liczbą czeskich badań naukowych, w których Pavel Prošek był zaangażowany od lat. Przegląd tych badań dostarcza monografia „Antarktida” opublikowana w 2013 roku przez wydawnictwo Academia. To obszerne dzieło (348 stron), którego Pavel Prošek był redaktorem oraz autorem i współautorem większości rozdziałów, dostarcza kompleksowych informacji na temat poszczególnych elementów geo- i ekosystemu Antarktydy, a także zapoznaje z wynikami czeskich badań w północnej części Półwyspu Antarktycznego, a w szczególności na Wyspie Jamesa Rossa. Jest to, jak do tej pory, jedyna czeska monografia naukowa poświęcona Antarktydzie.

Działalność Pavla Proška nie skończyła się jednak na budowie stacji. W następnych latach aktywnie uczestniczył w przygotowywaniu i realizacji innych projektów naukowo-technicznych, mających na celu zapewnienie rozwoju i modernizacji infrastruktury stacji oraz wspieranie działalności badawczej w tej dziedzinie, zwłaszcza dla młodego pokolenia naukowców. Prowadził też negocjacje z Europejską Radą Polarną, organizacją, która pod auspicjami Europejskiej Fundacji Nauki (ESF) zrzesza i koordynuje międzynarodową współpracę naukową oraz działania logistyczne w Arktyce i Antarktyce. Był również prezesem Czeskiego Funduszu Antarktycznego, którego był współzałożycielem. Fundusz miał na celu wspieranie czeskich badań na lodowym kontynencie, ponieważ finansowanie ze środków państwowych nie zawsze było wystarczające. W 2017 roku Czeski Program Badań Antarktycznych, kierowany przez Pavla Proška, zorganizował spotkanie Rady Kierowników Narodowych Programów Antarktycznych (COMNAP), a w lipcu 2019 roku Spotkanie Konsultacyjne Wspólnoty Traktatu Antarktycznego (ATCM), największe na świecie coroczne wydarzenie związane z Antarktydą, na którym zapadają decyzje dotyczące wszystkich obecnych i przyszłych działań na tym kontynencie. Bez konsekwentnej, wieloletniej działalności Pavla Proška, wydarzenia te nigdy nie stałyby się w Czechach rzeczywistością.

Pavel Prošek, jako nauczyciel akademicki w Instytucie Geograficznym, prowadził nauczanie różnych przedmiotów, głównie z zakresu geografii fizycznej, a zwłaszcza meteorologii i klimatologii oraz geografii obszarów polarnych. Będąc od 2017 roku emerytowanym profesorem Wydziału Nauk Przyrodniczych Uniwersytetu Masaryka w dalszym ciągu aktywnie uczestniczył w pracach Instytutu Geograficznego jako członek komisji przedmiotowej. Był również oddany popularyzacji nauki. Jego wyrazem są książki „Profesor v Antarktidě přehled” – *Profesor na Antarktydzie - przegląd* (2009) oraz „Encounters with Antarctica” – *Spotkania z Antarktydą* (2022). Za swoją wieloletnią pracę organizacyjną, naukową i dydaktyczną otrzymał liczne nagrody, w tym Srebrny Medal Uniwersytetu Masaryka (*Silver Medal of Masaryk University* – 2016), Nagrodę Miasta Brna w dziedzinie nauk przyrodniczych (*Brno City Award for Natural Sciences* – 2016), Srebrny Medal Przewodniczącego Senatu (*Silver Medal of the President of the Senate* – 2020) oraz Tablicę Pamiątkową Czeskiego Towarzystwa Geograficznego, którego od 2002 roku był honorowym członkiem (*Commemorative Plaque of the Czech Geographical Society* – 2021).

W trakcie swojej działalności prof. Pavel Prošek utrzymywał częste kontakty z polskimi naukowcami i polskimi instytucjami naukowymi, najczęściej z Uniwersytetem Wrocławskim, Zakładem Biologii Antarktyki PAN, Wyższą Szkołą Morską później Akademią Morską w Gdyni i UMCS w Lublinie, uczestnicząc w różnego rodzaju imprezach naukowych – sympozjach polarnych, sesjach polarnych, seminariach meteorologii i klimatologii polarnej.

Prof. RNDr. Pavel Prošek, CSc, zagorzały przeciwnik określenia „polarnik”, zmarł 2 listopada 2025 roku, w wieku 85 lat i został pochowany w Bystřicy pod Hostýnem.

Publikacje Pavla Proška

- 1967 – Prošek P. – Metody topoklimatologického výzkumu. Písemná práce k odb. kandidátské zkoušce, Katedra geografie na přírodovědecké fakultě Univerzity J.E. Purkyně v Brně, Brno, s. 48-58.
- 1970 – Prošek P. – Současný stav a problematika členění kategorií klimatu. Sborník ČGS (Česká geografická společnost), Geografie, vol. 75, no 2, s. 126-141.
- 1972 – Prošek P. – Nepravidelný průběh nočního ochlazování v západní části Pavlovských vrchů. Sborník ČGS, Geografie, vol. 89, no 4, s. 322-344.

- 1974 – Prošek P. – Noční poklesy teploty a jejich vliv na rozložení teploty v přizemní vrstvě atmosféry na svazích Pavlovských vrchů. Rigoristní práce, Katedra geografie na přírodovědecké fakultě Univerzity J.E. Purkyně v Brně.
- 1975 – Prošek P. – Die warme Hangzone in Gebiet von Pavlovské vrchy. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun. (Scripta Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Masarykianae Brunensis), Geographia, vol. 5, no 4, s. 35-48.
- 1976 – Prošek P. – Noční teplotní inverze při výskytu teplé svahové zóny na svazích Pavlovských vrchů. Meteorologické zprávy, vol. 29, No 3, p. 89-92
- Prošek P. – Vliv reliéfu na průběh nočního ochlazování. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia vol. 6, no 8, s. 31-38.
 - Prošek P., Brázda Č. – Terénní cvičení a provozní praxe na katedře geografie přírodovědecké fakulty UJEP od poválečných let do současnosti. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia, vol. 6, no 8, s. 23-30.
- 1977 – Prošek P. – Metodologické základy geografie a matematická metoda poznání v geografii. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia, vol. 7, no 5, s. 1-6.
- 1978 – Prošek P. – Vliv reliéfu na teplotní pomery Pavlovských vrchu. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia, vol. 13, no 5, 99 s.
- 1980 – Cibulková H., Vitásková D., Prošek P. – Minimální teploty v oblasti Rosicko-Oslavanska a jejich závislost na utváření reliéfu. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia, vol. 10, no 5, s. 211-219.
- Prošek P., Faško P., Quitt E. – Klimaticke pomery Svratecké hornatiny. Zpravy Geografického ústavu CSAV, vol. 17, no 4, s. 171-178.
- 1981 – Brázdil R., Wokoun R., Prošek P., Tarabová Z., Kolář M. – Statistické metody v geografii – cvičení / Vyd. 1, Rektorát UJEP, Brno, 177 s.
- Faško P., Litschmann T., Prošek P. – Die warme Hangzone im Südtail von Boskovická brázda – Furche. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia, vol. 11, no 7-8, s. 323-332.
 - Prošek P. – Die Luftfeuchtigkeit im Bezug zum Relief des Rosice-Oslavany-Gebietes. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Purk. Brun., Geographia, vol. 11, no 7–8, s. 345-356.
 - Prošek P., Brázdil R. – Klimatologické zpracování atmosférické komponenty krajiny jako součást komplexní fyzikogeografické regionalizace. Proceedings of 15 Sjezd Československé geografické společnosti, s. 45-50.
- 1982 – Prošek P. – Die Temperaturbodeninversionen im Südtail von Boskovická brázda – Furche. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia, vol. 12, no. 4-5, s. 233-246.
- Prošek P., Rein F. – Mikroklimatologie a mezní vrstva atmosféry. Vysokoskolske v skriptum SPN (Státní pedagogické nakladatelství), Studia Geographica, 16, Praha, 237 s.
- 1983 – Kuchaříková D., Prošek P. – Vliv konvexního a konkávního reliéfu na tvorbu a vývoj radiačních inverzí teploty. Meteorologické zprávy, 36, č. 3, s. 84-92.
- Prošek P., Brázdil R. – An example of the climatological processing of the atmospheric landscape component. International Journal of Climatology, vol. 3, no. 3, s. 285-295.
- 1984 – Brázdil R., Prošek P. – Die Aufgabe der Klimatologie in der Landschaftsforschung. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia, vol. 14, No 6, s. 301-310.
- Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – Inversii teploty vzduchu na teritorii g. Brno. [w:] Mikroklimat i mezoklimat gorodskich aglomeracij, Sbornik meždunarodnoj konf. kafedry geografii, Brno 14.-16. ijunja 1983 g. Brno, s. 80-87.
 - Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – Klimatologičeskija issledovanija zagraznjenja atmosfery v g. Brno. [w:] Mikroklimat i mezoklimat gorodskich aglomeracij, Sbornik meždunarodnoj konf. kafedry geografii, Brno 14.-16. ijunja 1983 g. Brno, s.88-97.

- Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – Pole teploty vzduchu v masštábe klimata g. Brno. [w:] Mikroklimat i mezoklimat gorodskich aglomeracij, Sbornik meždunarodnoj konf. kafedry geografii, Brno 14.-16. ijunja 1983 g., Brno, s. 60-72.
- Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – Pole vlažnosti vzduchu v masštábe klimata goroda Brno. [w:] Mikroklimat i mezoklimat gorodskich aglomeracij, Sbornik meždunarodnoj konf. kafedry geografii, Brno 14.-16. ijunja 1983 g., Brno, s. 73-79.
- Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – Rezultaty klimatologičeskoj obrabotki inversij teploty vzduchu na territorii goroda Brno. [w:] Sborník semináře Issledovanija pograničnogo sloja atmosfery, Praha, s. 226-237.
- Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – The Study of Local Climatological Conditions of Towns. Sborník ČGS, Geografie, vol. 89, no 2, s. 128-136.
- Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – Vliv radiačních inverzí teploty na koncentrace SO₂ v prostoru Pisárecké kotliny. [w:] Sborník konference Problematyka hydrologiczna i meteorologiczna małych zlewni rzecznych, Wrocław, s. 24-28.
- Netopil R., Brázdil R., Demek J., Prošek P. – Fyzická geografie I přehled. SPN, Praha, 273 s.
- 1986 – Piasecki J., Szmyrka A., Brázdil R., Prošek P. – Warunki hydrometeorologiczne w sezonie letnio-jesiennym 1985 w rejonie lodowca Werenskiolda na SW Spitsbergenie – zróżnicowanie topoklimatyczne, hydrologia glacialna. [w:] XIII Sympozjum Polarne, Gdańsk, 23-24 marca 1986 (streszczenie).
- Prošek P., Wolfová K. – Die Bewertung der Beziehung zwischen den Winterniederschlägen und dem Frühlingsabfluss im Flussgebiet von dem oberen Svratka-Fluss. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., Geographia, vol. 16, no. 8, s. 383-397.
- Prošek P., Wolfová K. – Vliv radiačních teplotních inverzí na koncentrace SO₂ ve sníženinách na území Brna. Meteorologické zprávy, vol. 39, no 1, s. 14-20.
- Szczepankiewicz-Szmyrka A., Piasecki J., Brázdil R., Prošek P. – Badania hydrometeorologiczne w rejonie lodowca Werenskiolda w sezonie letnio-jesiennym 1985 – Straty wody na parowanie z powierzchni gruntu oraz jego termika. [w:] XIII Sympozjum Polarne, Gdańsk, 23-24 marca 1986 (streszczenie).
- Szczepankiewicz-Szmyrka A., Piasecki J., Brázdil R., Prošek P. – Warunki hydrometeorologiczne w rejonie Lodowca Werenskiolda w sezonie letnio-jesiennym 1985 r. [w:] XIII Sympozjum Polarne, Gdańsk, 23-24 marca 1986 (streszczenie).
- 1988 – Brázdil R., Chmal H., Kida J., Klementowski J., Konečný M., Pereyma J., Piasecki J., Prošek P., Sobik M., Szczepankiewicz-Szmyrka A. (eds.) – Results of investigations of the geographical research expedition Spitsbergen 1985. Univerzita J.E. Purkyne, Brno, 337 s.
- Brázdil R., Konečný M., Prošek P. – Effect of the snow patch at Gulliksenfjellet on the surroundings. [w:] Results of Investigations of Geographical Research Expedition Spitsbergen 1985, Univerzita J.E. Purkyne, Brno, s. 228-253.
- Brázdil R., Piasecki J., Prošek P. – The flows of the Glacier and Brattegg rivers and the characterization of the Brattegg river catchment in the summer-autumn season of 1985. [w:] Results of Investigations of Geographical Research Expedition Spitsbergen 1985, Univerzita J.E. Purkyne, Brno, s. 210-228.
- Brázdil R., Piasecki J., Prošek P., Szczepankiewicz-Szmyrka A. – Characterization of the weather conditions in the summer-autumn season of 1985 in the Werenskiold Glacier region. [w:] Results of Investigations of Geographical Research Expedition Spitsbergen 1985, Univerzita J.E. Purkyne, Brno, s. 115-141.
- Brázdil R., Piasecki J., Prošek P., Szczepankiewicz-Szmyrka A. – Temperature conditions and energy balance of the active surface of moraine and maritime terrace in the Werenskiold area. [w:] Results of Investigations of Geographical Research Expedition Spitsbergen 1985, Univerzita J.E. Purkyne, Brno, s. 152-187.
- Brázdil R., Piasecki J., Prošek P., Szczepankiewicz-Szmyrka A. – Temperature conditions and energy balance of the active surface of moraine and maritime terrace in the Werenskiold area (Spitsbergen). [w:] Results of Investigations of Polish Scientific Spitsbergen Expeditions (7), Acta Universitas Wratislaviensis 1069, s. 5-43.

- Brázdil R., Piasecki J., Prošek P., Szczepankiewicz-Szmyrka A. – The topoclimatic differentiation of the Werenskiöld Glacier and the Bratteggdalen region. [w:] Results of Investigations of Geographical Research Expedition Spitsbergen 1985, Univerzita J.E. Purkyne, Brno, s. 187-210.
- Brázdil R., Piasecki J., Prošek P., Szczepankiewicz-Szmyrka A. – Variation of global and reflected radiation in the area of Werenskiöld Glacier (SW Spitsbergen) in the summer to autumn season of 1985. Scripta Facultatis Scientiarum Universitatis Purkyne, Geographia, vol. 18, no 1, s. 3–20.
- 1989 – Brázdil R., Prošek P. – Climatic conditions of East Grønfjord Glacier. [w:] XVI Sympozjum Polarne, Toruń, s. 163-165.
- Brázdil R., Piasecki J., Prošek P., Szczepankiewicz-Szmyrka A. – Temperature conditions and energy balance of the active of a moraine and a maritime terrace in the Werenskiöld area (Spitsbergen). [w:] Results of Investigations of Polish Scientific Spitsbergen Expeditions (7), Acta Universitas Wratislaviensis 1069, s. 5-43.
- Wokoun R., Prošek P., Brázdil R. – Statistické metody v geografii: cvičení. Vyd. 2, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně, Brno, 177 s.
- 1990 – Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – Teplotní a vlhkostní pomery ledovce Vychodní Grønfjord na ostrove Spicberk (Svalbard) v letním období roku 1988. [w:] Vplyv horských masívov na meteorologické procesy. Bratislava, s. 107-117.
- 1991 – Brázdil R., Prošek P., Paczos, S., Siwek, K. – Comparison of meteorological conditions in Calypsobyen and Reindalen in summer 1990. Wyprawy Geograficzne UMCS na Spitsbergen, Lublin, s. 57-76.
- 1992 – Brázdil R., Prošek P., Konečný M. – Glyatsioklimaticheskiye usloviya lednika Grenfjord Vostochnyy (Shpitsbergen). Materialy meteorologicheskukh issledovaniyi, no 15, s. 136-151.
- 1993 – Brázdil R., Kolář M., Prošek P. – Statistické metody v geografii – Statistical methods in geography. Masarykova univerzita, Brno, 177 s.
- Brázdil R., Prošek P. – Teplotní poměry v oblasti Reindalen na ostrově Špicberk (Svalbard) v letním období roku 1990 – Temperature patterns in the Reindalen region on the isle of Spitsbergen (Svalbard) in summer 1990. Sborník ČGS, vol. 98, no 3, s. 156-169.
- Brázdil R., Prošek P. – Třetí expedice geografů z Masarykovy univerzity na Svalbard – The third expedition of geographers from Masaryk University to Svalbard. Meteorologické zprávy, no 22, s. 81-86.
- Brázdil R., Prošek P. – Vliv ledovcového větru na teplotní a vlhkostní režim přízemní vrstvy atmosféry ostrova Špicberk (Svalbard) – Influence of the glacier wind on temperature and moisture patterns of the atmospheric boundary layer on Spitsbergen (Svalbard). Meteorologické zprávy, vol. 46, no 1, s. 11-17.
- 1994 – Prošek P. – Variability of the diurnal course of relative air humidity in the district of Uherské Hradiště – a consequence of relief morphology. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun. Geography, vol. 23, s. 61-81.
- Prošek P., Brázdil R. – Energy balance of the tundra at the Spitsbergen Island (Svalbard) in the Summer seasons of the 1988 and 1990. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun. vol. 23, s. 43-60.
- Prošek P., Brázdil R. – Thermics of the tundra underlier and its conditioning by the energy balance at Barentsburg and Reindalen (Spitsbergen Island, Svalbard) in the Summer season of 1988 and 1990. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., vol. 24, s. 61-80.
- Šamaj F., Prošek P., Čabajová Z. – Agrometeorológia a bioklimatológia. Univerzita Komenského, Bratislava, 306 s.
- 1995 – Prošek P., Štěpánková P. – Air temperature and humidity conditions at the bottom of the Macocha Abbys and the Pustý Žleb Valley in the Area of the Punkva River Discharge in the Moravian Karst. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., vol. 25, s. 79-92.
- 1996 – Prošek P. – Regime of Components of Radiation Balance in the Summer of 1994/95 at H. Arctowski Station (South Shetlands). [w:] Proceedings of the International Conference: Meteorological Processes in the Boundary Layer of the Atmosphere Stará Lesná, Oct. 1996. 1st ed. Bratislava: SAV, p. 48-56.

- Prošek P., Janouch M. – The Measurement of Ultraviolet Radiation at the Polish Henrik Arctowski Station (South Shetlands - Antarctica) in the Summer of 1994/95 – Pomiary promieniowania ultrafioletowego na polskiej Stacji Antarktycznej im. H. Arcowskiego (Szetlandy Południowe) podczas antarktycznego lata 1994/95). *Problemy klimatologii Polarnej*, no 6, s. 139-148.
- Prošek P., Janouch M., Kruszewski G. – Components of Radiation Balance and their Regime in the Summer of 1994/95 at H. Arctowski Station (the South Shetlands) – Składowiki bilansu promieniowania i ich przebieg latem 1994/95 na Stacji im. H. Arctowskiego (Szetlandy Południowe). *Problemy klimatologii Polarnej*, no 6, s. 107-138.
- 1997 – Prošek P., Janouch M. – České meteorologické a klimatologické aktivity v Antarktidě po 25 letech. Část I (klimatografie Antarktidy), (Czech Meteorological and Climatological activities in the Antarctic after 25 years). *Meteorologické zprávy*, vol. 50, no 1, s. 17-33.
- Prošek P., Janouch M. – České meteorologické a klimatologické aktivity v Antarktidě po 25 letech. Část II, prozatímní výsledky (Czech meteorological and climatological activities in the Antarctica after 25 years. Part II, preliminary results.). *Meteorologické zprávy*, vol. 50, no 2, s. 33-45.
- 1998 – Prošek P., Střítežská Š. – Fény na severozápadních svazích Bílých Karpat? (Foehns on the Northwestern Slopes of the white Carpathians?). *Sborník ČGS, Geografie*, vol. 103, no 4, s. 401-413.
- 2000 – Prošek P., Janouch M., Láška K. – Components of the energy balance of the ground surface and their effect on the thermics of the substrata of the vegetation oasis at Henryk Arctowski Station, King George Island, South Shetlands. *Polar Record*, vol. 36, no 196, s. 3-18.
- 2001 – Gajdošova D., Pokorná L., Prošek P., Láška K. – Are there humic acids in Antarctica? [w:] E.A. Ghabbour, G. Davies, D. Gajdošová, L. Pokorná, P. Prošek, K. Láška, J. Havel (eds.), *Humic substances. Structures, models and functions*. RSC, Cambridge, s.121-132.
- Láška K., Prošek P. (eds.) – Ecology of the Antarctic Coastal Oasis – Symposium, Czech Republic, South Moravia, Valtice, 21–24 September 1999. 121 s.
- Prošek P., Láška K., Janouch M. – Ultraviolet radiation intensity at the H. Arctowski Base (South Shetlands, King George Island) during the period December 1994 - December 1996. [w:] P. Prošek and K. Láška (Eds.), *Ecology of Antarctic Coastal Oasis*. Scripta Fac. Sci. Nat. Univ. Masaryk. Brun., *Geographia*, no 25, s. 35-48.
- 2002 – Pena-Méndez E.M., Gajdošova D., Novotná K., Prošek P., Havel J. – Chemometrics approach to the characterization of humic acids of different origin including Antarctica. [w:] *Book of Abstracts of International Chemometric Conference Chemometrics VI. Czech Republic*. Brno: Masaryk University, s. 32.
- Schmalwieser A.W., Schauburger G., Janouch M., Nunez M., Koskela T., Berger D., Karamanian G., Prošek P., Láška K. – Global validation of a forecast model for irradiance of solar, erythemally effective ultraviolet radiation. *Optical Engineering*, vol. 41, no 12, s. 3040-3050.
- Schmalwieser A.W., Schauburger G., Janouch M., Nunez M., Koskela T., Berger D., Karamanian G., Prošek P., Láška K. – World-wide forecast of the biologically effective UV radiation: UV-index and daily dose. *Conference Paper in Proceedings of SPIE – The International Society for Optical Engineering*, s. 259-264.
- 2003 – Gajdošova D., Pokorná L., Prošek P., Havel J. – Separation and characterization of humic acids from Antarctica by capillary electrophoresis and MALDI TOF mass spectrometry. Inclusion complexes of humic acids with cyclodextrins. *Journal of Chromatography A*, no 1014, s. 117-127.
- 2004 – Láška K., Prošek P., Milinevsky G. – Surface energy balance of the vegetation oasis at Vernadsky Station, Galindéz Island, Argentine Islands. *Terra Nostra, Schriften der Alfred-Wegener-Stiftung*, vol. 2004, no. 4, s. 366-367.
- Prošek P., Láška K., Budíková M., Milinevsky G. – The Regime of Total and Biological Effective Ultraviolet Radiation at Vernadsky Station (Argentine Islands, Antarctica) and the Impact of Ozone and Cloudiness in 2002 and 2003. [w:] D. Drbohlav, J. Kalvoda, V. Voženílek (eds.), *Czech Geography at the Dawn of the Millennium*, 2004, Palacky University in Olomouc, Olomouc, s. 211-222.
- 2005 – Láška K., Barták M., Prošek P., Nakalov E., Milinevsky G. – Seasonal variability of photosynthetically active radiation incident on vegetation cover at Vernadsky Station, Galindez Island, Antarctica. [w:] *Photosynthesis*

- and stress. Biophysical and Biochemical methods in Photosynthesis Research. Masarykova univerzita, Brno, s. 115-115.
- Láška K., Prošek P., Budiková M., Milinevsky G. – Global UV and biologically effective UVB radiation at Vernadsky Station, Galindez Island, Antarctica. *Terra Nostra*, Schriften der Alfred-Wegener-Stiftung, vol. 2005, no. 4, s. 59-60.
 - Pena-Méndez E.M., Gajdošova D., Novotná K., Prošek P., Havel J. – Mass Spectrometry of Humic Substances of different origin including those from Antarctica. A Comparison Study. *Talanta*, vol. 67, no 5, s. 870-890.
- 2006 – Prošek P., Elster J., Mixa P., Suchánek L., Venera Z., Vicha O. – The Czech Antarctic Station of Johann Gregor Mendel – from project to realization. *ATCM working Paper*, 54 p.
- 2007 – Láška K., Prošek P., Budík L., Budiková M., Milinevsky G. – Comparison of total UV and erythemally effective UVB radiation at the Mendel and Vernadsky stations, Antarctica. *Geophysical Research Abstracts*, Vol. 9.
- Láška K., Prošek P., Budík L., Budiková M., Milinevsky G. – Estimation of Erythemally Effective UVB Radiation at Two Antarctic Stations. [w:] *Book of Abstract TIES 2007*.
- 2008 – Barták M., Bohuslavová O., Láška K., Nedbalová L., Nývlt D., Prošek P., Uličný B. – Antarktida znamená unikátní příležitost věnovat se skutečně jenom vědě (Antarctica represents an unique opportunity to pay ones attention solely to science). Brno: Centrum pro kulturu a společnost, 16 s. *Rozrazil* 3(3), s. 4-19.
- Klánová J., Matykiewiczová N., Zdeněk MÁČKA Z., Prošek P., Láška K., Klán P. – Persistent organic pollutants in soils and sediments from James Ross Island. *Environmental Pollution*, vol. 152, no 2, s. 416-423.
 - Láška K., Prošek P., Budík L., Budiková M., Milinevsky G. – Modelling of erythemally effective UVB radiation in dependence on the atmospheric factors. *Geophysical Research Abstracts*, Vol. 10.
 - Láška K., Prošek P., Barták M., Elster J., Mixa P. – Climate measurements as a part of multidisciplinary project at the James Ross Island, Antarctica. *Geophysical Research Abstracts*, Vol. 10.
- 2009 – Barták M., Hájek J., Váczi P., Gloser J., Láška K., Prošek P. (eds.) – *Structure and Function of Antarctic Terrestrial Ecosystems. Book of Abstracts and Contributed Papers. Conference, Brno, October 22th-23th, 2009. Masaryk University, Brno, Czech Republic. 1st edition.*
- Barták M., Láška K., Prošek P., Hájek J., Váczi P. – Long-term study on vegetation responses to manipulated warming using open top chambers installed in three contrasting Antarctic habitats. [w:] M. Barták, J. Hájek, P. Váczi (eds.), *Structure and Function of Antarctic Terrestrial Ecosystems. Book of Abstracts and Contributed Papers. Conference, Brno, October 22th-23th, 2009, Masaryk University, Brno, Czech Republic. 1st edition*, s. 48-51.
 - Barták M., Prošek P., Gloser J., Hájek J., Váczi P., Láška K. – *Structure and Function of Antarctic Terrestrial Ecosystems, Electronic conference on interactions between Antarctic life and environmental factors, IPY-related research.*
 - Láška K., Budík L., Budiková M., Prošek P. – Aplikace regresního modelu UVB záření na data ze stanice J.G. Mendela v Antarktidě (Application of UVB Radiation Regression Model for Data of J. G. Mendel Station in Antarctica). [w:] 8th International Conference on Applied Mathematics APLIMAT, 3-6 February 2009, Bratislava. Strojní fakulta Slovenské technické univerzity Bratislava, s. 749-756.
 - Láška K., Prošek P. – Meteorological measurement and observation at the J. G. Mendel Station, James Ross Island, Antarctica. [w:] M. Barták, J. Hájek, P. Váczi (eds.), *Structure and Function of Antarctic Terrestrial Ecosystems. Book of Abstracts and Contributed Papers. Conference, Brno, October 22th-23th, 2009. Masaryk University, Brno, Czech Republic.* p. 5-6.
 - Láška K., Prošek P., Budík L., Budiková M. – Analysis of erythemally effective UV radiation at the Mendel Station, James Ross Island in the period of 2006-2007. [w:] *Geophysical Research Abstracts*, Volume 11.
 - Láška K., Prošek P., Budík L., Budiková M., Milinevsky G. – Estimation of solar UV radiation in maritime Antarctica using nonlinear model including cloud effects. [w:] *Proceedings of Quadrennial Ozone Symposium, Tromso, Norway, June 29th - July 5th 2008.*

- Láška K., Prošek P., Budík L., Budiková M., Milinevsky G. – Prediction of erythemally effective UVB radiation by means of nonlinear regression model. *Environmetrics*, vol. 20, no 6, s. 633-646.
- Prošek P., Čuřík J. – *Profesor v Antarktidě přehled*. Akropolis, Praha, 184 s.
- 2010 – Hájek J., Barták M., Váczi P., Gloser J., Láška K., Prošek P. – Physiological processes in mosses and lichens in response to local climate: Case study from the James Ross Island, Antarctica. [w:] IPY Oslo Science Conference 2010, Lillestrøm, 8-12.6.2010 (Conference abstract).
- Láška K., Prošek P., Budík L. – Seasonal variation of air temperature at the Mendel Station, James Ross Island in the period of 2006-2009. [w:] *Geophysical Research Abstracts*, Vol. 12, European Geosciences Union, Vienna, 2010, s. 3880.
- Láška K., Prošek P., Barták M., Nývlt D. – Klimatologické a glaciologické výzkumy na ostrově Jamese Rosse, Antarktida (Climatic and glaciological investigations on the James Ross Island near Antarctic Peninsula). [w:] *Geografie pro život ve 21. století: Sborník příspěvků z XXII. sjezdu České geografické společnosti pořádaného Ostravskou univerzitou v Ostravě 31. srpna - 3. září 2010. první*. Ostrava: Česká geografická společnost, s. 193-197.
- Láška K., Prošek P., Budík L., Budiková M., Milinevsky G. – Estimation of solar UV radiation in maritime Antarctica using nonlinear model including cloud effects. *International Journal of Remote Sensing*, vol. 31, no 3-4, s. 831-849.
- Láška K., Witoszová D., Prošek P. – Climate Conditions of the Permafrost Active Layer Development in Petuniabukta, Billefjorden, Spitsbergen. [w:] Mertes J.R., Christiansen H.H., Etzelmüller B. (eds.), *Thermal State of Frozen Ground in a Changing Climate During the IPY. Proceedings of the Third European Conference on Permafrost*. Longyearbyen, June 13-17, 2010. Svalbard, s. 128.
- 2011 – Láška K., Barták M., Hájek J., Prošek P., Bohuslavová O. – Climatic and ecological characteristics of deglaciated area of James Ross Island, Antarctica, with a special respect to vegetation cover. *Czech Polar Reports*, vol. 1, no 1, s. 49-62.
- Láška K., Budík L., Budiková M., Prošek P. – Method of estimating solar UV radiation in high-latitude locations based on satellite ozone retrieval with an improved algorithm. *International Journal of Remote Sensing*, vol. 32, no 11, s. 3165-3177.
- 2012 – Láška K., Prošek P. – Measurement of solar UV radiation at the Mendel station, James Ross Island, Antarctica. [w:] *Polar Ecology Conference 2012*, s. 57.
- Láška K., Witoszová D., Prošek P. – Weather patterns of the coastal zone of Petuniabukta (Central Spitsbergen) in the period 2008-2010. *Polish Polar Research*, vol. 33, no 4, s. 297-318.
- 2013 – Barták M., Hansen E., Hazdrová J., Skácelová K., Trnková K., Prošek P. – Photosynthetic characteristics of lichens of genus *Umbilicaria* from SW Greenland (Nuuk area) in response to thallus dehydration. [w:] *The Arctic Science Summit Week 2013, Krakow Poland 14-20 April, Session: Terrestrial Ecosystem Responses to Environmental Stressors (abstract T_2795)*.
- Prošek P. a kol. (eds) – *Antarktida*. Academia, Praha ISBN 978-80-200-2140-3, 348 s.
- Prošek P., Barták M., Láška K., Suchánek A., Hájek J., Kapler P. – Facilities of J. G. Mendel Antarctic station: Technical and technological solutions with a special respect to energy sources. *Czech Polar Reports*, vol. 3, no 1, s. 38-57.
- 2014 – Barták M., Váczi P., Láška K., Prošek P., Hájek J., Havel J. – Responses of moss and lichen vegetation to manipulated warming: Long-term study exploiting OTC approach at James Ross Island, Antarctica. [w:] *SCAR Open Science Conference (Auckland)*.
- 2015 – Komínková K., Dvorská A., Prošek P. – Meteorologické stožáry – historie, účel a současné využití v České republice (Meteorological masts – history, purpose and current uses in the Czech Republic). *Meteorologické zprávy*, vol. 68, no 5, s. 148-152.
- 2016 – Barták M., Prošek P., Hájek J., Nývlt D., Láška K., Váczi P., Chattová B., Kapler P., Hrbáček F. – Educational outreaches of the Czech Polar project and associated activities within the Czech Antarctic Programme.

[w:] Ministry of Science, Technology, and Innovation (Malaysia). Book of Abstracts. SCAR Open Science Conference. 1st ed. Kuala Lumpur: Ministry of Science, Technology, and Innovation (Malaysia), s. 790-791.

– Barták M., Prošek P., Láška K., Nývlt D., Hrbáček F. Váczi P., Sedláček I., Hájek J., Chattová B., Snopková K. – Ecological research of James Ross Island. Ecosystem components-based approach to study structure and function of Antarctic vegetation oases. [w:] Ministry of Science, Technology and Innovation, Malaysia. Book of Abstracts. Kuala Lumpur: Ministry of Science, Technology and Innovation, Malaysia, 2016, p. 750-751.

2022 – Prošek P. – Setkávání s Antarktidou. Historie kontinentu – dobývání a výzkum – česká stopa. Books & Pipes, 312 s.

Anna Styszyńska

Na podstawie:

Kamil Láška, 2010, Sedmdesátiny Pavla Proška. Informace ČGS 29/2, s. 78-79.

Daniel Nývlt, 2015, Pavel Prošek slaví pětasedmdesáté narozeniny, Informace ČGS 34/2, s. 98-100.

Daniel Nývlt, 2020, Pavel Prošek slaví významné životní jubileum, Informace ČGS 39/2, s. 69-71.

MUNI LIB – Library Catalogue: <https://katalog.muni.cz/Author/>

<https://www.sci.muni.cz/en/current-news/professor-emeritus-pavel-prosek-internationally-renowned-physical-geographer-and-climatologist-has-passed-away>